

Kære studenter

Hjertelig tillykke med studentereksamen. I dag, hvor I bliver studenter, er en festdag, som jeg er sikker på I har glædet jer til, de sidste 3 år. Nu er dagen kommet, hvor I skal sige farvel til skolen, som har udgjort de trygge rammer om jeres ungdomsliv de sidste 13 år, og I skal til at begynde et helt nyt kapitel i jeres liv. Et liv, hvor I i langt højere grad end hidtil *selv* skal sætte rammerne for, hvad skal indeholde. Nu skal I ud og prøve at realisere jeres drømme og idealer og gøre dem til virkelighed. Nogle af jer ved allerede, hvad I gerne vil de næste år, mens andre af jer ser frem til et break, hvor I kan prøve forskellige ting af, før I beslutter jer for jeres videre uddannelse.

Som ung i dag kan det være svært at vælge, hvilken vej I vil gå, fordi der er utrolig mange valgmuligheder. Og det kan være rigtig svært at finde ud af, hvad man gerne vil, og hvad der virkelig betyder noget for en, fordi verden på en gang er blevet mere åben, men også mere kompleks. Globaliseringen, den øgede vækst (i nogle lande), informationsmængden og ny teknologi har på den ene side skabt en uendelig række af muligheder – især for indbyggerne i de rige lande, men omvendt kan livet i en globaliseret verden også let føre til, at man føler, man mister overblikket og taber pusten.

Det er en forvirret tid, vi lever i. Der er så mange ting, vi ikke kan forstå kan ske, og som virker helt urimelige. Lad mig nævne nogle ting i flæng: hvidvaskskandaler, datasvindler, fake news, stigende ulighed, klimaforandringerne, flygtningekrisen, terrorhandlinger, Me-too-skandaler, digital mobning, Trump, Brexit, Stram Kurs – og jeg kunne blive ved. Indimellem kan det godt minde ikke så lidt om ragnarok eller om en absurd tilværelse, hvor det er svært at se meningen med det hele.

Det høje tempo i informationssamfundet og konkurrencestaten lægger desuden et pres på os alle sammen om at være en succes og yde vores bedste. Det har været med til at skabe en usund perfektionskultur med karaktertræs, stress og angst for ikke at være god nok. De sociale medier bidrager med sin like-kultur og sit system af følgere til denne perfektionskultur, og mange unge (og ældre) kæmper med dårligt selvværd og psykiske problemer. Det virker unægtelig som et absurd paradoks, at flere og flere af os tilsyneladende får det dårligere og dårligere, jo mere velstående vi bliver.

Jeg har spurgt nogle af jer, hvordan I ser på fremtiden, og hvad der optager jer. Om I er bange for fremtiden, for klimaforandringerne, lider under karakterpresset og føler jer usikre og stressede, eller om I først og fremmest tænker på fremtiden som nye muligheder. Om I skal have et sabbatår eller er klar til straks at gå videre med studierne.

Og selvfølgelig har jeg fået mange forskellige svar. Nogen af jer giver udtryk for, at I føler jer usikre på, hvad der skal ske, og hvordan det vil gå jer. Nogen af jer synes det er vemodigt, at I nu skal forlade skolen og alt det I kender, den trygge hverdag og ikke mindst jeres venner. Andre glæder jer til at komme ud af skolen og til den frihed det giver. Det er som om I nu er blevet *rigtig* voksne og bliver taget alvorligt på en anden måde – som det, at I nu for første gang har fået lov at stemme - til ikke mindre end to valg – fx udtryk for.

Mht. hvad der optager jer, har flere af jer sagt eksistentialismen, og det synes jeg er interessant, da eksistentialismen jo netop er en tænkning, der giver nogle interessante bud på, hvordan man som menneske kan finde en mening i en "kaotisk" verden – i en tilværelse, der kan forekomme absurd – og en verden præget af meningsløshed. Og nogle af jer ved jeg har læst både Kierkegaard og Sartre i gymnasiet.

Jeg vil derfor i dag prøve at nærme mig eksistentialismen – og dens bud på at give et livsfundament, et ståsted i tilværelsen - ud fra nogle lidt forskellige synsvinkler.

Jeg vil starte med at læse et lille eksistens-digt for jer. Digtet er skrevet af forfatteren Per Højholt og er et uddrag af Tumlingen, som han skrev i 1966.

Hovedpersonen hedder Plysbjørn (minder det ikke lidt om Peter Plys?), og han har et pokerface. I digtet hører vi dels om, hvordan han tænker over tilværelsen, dels om hvad forfatteren mener om ham.

1

*Pokerface Plysbjørn arbejder for tiden på en halvkugle
han tænker: efter alle solemærker at dømmе arbejder jeg på en halvkugle
(han tænker ikke på at undersøge mulighederne for at fortsætte)
idet han tænker: det nås nok tænker han: jeg blir aldrig færdig.
under arbejdet indtager han holdninger
til sidst tænker han: andet var der ikke*

2

*Jeg arbejder ufortrøden på en halvkugle arbejder jeg
på en halvkugle arbejder jeg ufortrøden jeg arbejder
ufortrøden på en halvkugle arbejder jeg jeg arbejder
på en halvkugle ufortrøden arbejder jeg arbejder jeg
arbejder jeg ufortrøden på en halvkugle jeg arbejder
på en halvkugle arbejder jeg jeg arbejder ufortrøden
arbejder jeg på en halvkugle arbejder jeg ufortrøden
på en halvkugle jeg arbejder ufortrøden arbejder jeg
ufortrøden arbejder jeg på en halvkugle jeg arbejder
på en halvkugle arbejder jeg arbejder jeg ufortrøden
arbejder jeg jeg arbejder ufortrøden på en halvkugle*

Hvad er det nu for noget, hvorfor alle de spørgsmål, og hvad kan Højholt dog ville sige med det? Det siges om Pokerface Plysbjørn, at han hele sit liv arbejder ufortrøden. Dvs. at han arbejder utrætteligt og udholdende og fortsætter sit forehavende uden at lade sig gå på af problemer og modgang. Arbejdet synes at være meget centralt for ham. Undervejs stiller han sig selv en masse spørgsmål, han kommer i tvivl - både om, hvor han er, om han laver noget, og om han engagerer sig i sit arbejde. Men han når ligesom aldrig frem til nogen svar. Der er faktisk flere spørgsmål end svar til sidst i digtet. Digtet hedder Tumlingen, og det virker vel nærmest som om at Plysbjørn er en person, der tumler rundt og ikke kan finde ud af sig selv og sin tilværelse. En udlægning kunne være, at Højholt skildrer en eksistens, der ikke rigtig har fået eksistens, fordi han bare tumler rundt og ikke er i stand til at træffe et valg. I stedet tager han sit pokerface på. Han skildres som en lidt dum og tragikomisk figur, hvis liv ender i meningsløshed, fordi han ikke tager stilling, ikke vælger.

Sådan skulle det jo meget nødtigt gå for jer!

Men det er vanskeligt at vælge – fordi man kan komme i tvivl om, hvad der er det rigtige for en, og fordi valg har konsekvenser - der følger ansvar med. Men vælger man ikke, ja så risikerer man meningsløsheden.

En anden, der har gjort sig tanker om den problematik og har nogle bud på, hvad den skyldes, er filosofen Morten Albæk. I 2018 udgav han bogen: "Et liv, en tid, et menneske" med undertitlen: "Hvordan vi glemte at leve et meningsfuldt liv".

I bogen tager han udgangspunkt i det paradoks, at Danmark iflg. FNs World Happiness Report i mange år har været verdens lykkeligste land – samtidig med at vi næppe på noget tidligere tidspunkt i historien har haft så mange mennesker, der har haft ondt i livet, været depressive, angste, medicinerede og ensomme, end tilfældet er i dag.

Også Albæk mener, at arbejdet fylder rigtig meget i de fleste menneskers liv – forstået som de aktiviteter mennesker hver dag bruger det meste af deres vågentid på. I den vestlige verden har arbejdet en særlig plads og værdi, fordi det er med til at give os identitet. Det er derfor paradoksalt, at det netop er arbejdet, der i særlig grad samtidig er kilde til stress, depression og angst.

Albæk ønsker med sin bog at pege på, at problemet dybest set er eksistentielt, fordi vores manglende velvære angår vores forhold til os selv. Albæk mener ikke, at løsningen på den manglende lykkefølelse, forsvinder ved fx at adskille arbejds- og privatlivet. Iflg. ham giver det ikke mening at tale om arbejdstid, fritid og familietid, for vi er jo den samme person hele tiden. Vi er ét menneske, der lever ét liv, i én tid, der aldrig kommer igen. Han mener derfor at et begreb som "Work-life balance" er et meningsløst begreb, og at vi i stedet skal lære os selv og hinanden at leve et meningsfuldt liv. Han mener, vi har glemt, at arbejdet er eksistentielt og en intim del af vores liv.

Et af de svar han giver på, at vi har det, som vi har det, er, at vi i vores kultur er faret godt og grundigt vild i forskellen på: tilfredshed, lykke og meningsfuldhed. Tilfredshed er iflg. Albæk noget der opstår ved imødekommelse af et behov. Eks. Et barn vil gerne have en is, han får en is, han føler tilfredshed. En medarbejder vil gerne have nogle flere goder. Han får det og føler tilfredshed. Men selvom tilfredshed unægtelig skaber et fint udgangspunkt, mener Albæk, at det er for utilstrækkeligt kun at ville leve et liv, der primært er fyldt med tilfredshed. Tilfredshed er ganske enkelt ikke godt nok at stræbe efter.

Lykke er noget andet. Det er en følelse af, at alt et kort øjeblik går op i en højere enhed. Lykke opstår fx når man er midt i en rus af forelskelse. Lykke er det modsatte af det ordinære, og det er selvsagt ikke muligt at være lykkelig hele tiden. Og et liv, der leves i bestræbelsen på at opnå lykke og nydelse, fører i værste fald til det modsatte: ensomhed, tomhed og ulykke. Det er med andre ord urealistisk og ikke en bæredygtig strategi for livet.

Meningsfuldhed derimod, handler hverken om behovsrealisering eller en forbigående glædeseksplosion. Det er en oplevelse af, at summen af det levede liv, man har levet - det liv man står i her og nu og ser frem mod er i overensstemmelse med, hvad der er rigtigt for dig og de mennesker, du tilbringer livet sammen med. Det er en mening, der kommer af at høre til, at have et højere formål og opleve, at man som menneske står et sted eller er på vej hen mod et sted, der er rigtigt for dig. Og mening kommer ikke af sig selv, mening skabes, og meningskabelse er hårdt arbejde. Mening er at leve et værdigt og håbefuldt liv - at kunne se bagud, til siden og fremad med selvværd og selvrespekt. Albæk mener derfor ikke, man skal stille sig tilfreds med at udføre noget arbejde, der ikke bidrager til meningsfuldhed.

Mening handler derfor ikke om velstand, uddannelse eller status. Mening handler derimod om den måde, man forholder sig til livet på. Så er vi fremme ved det eksistentielle valg endnu engang.

Men kan man bare sige, at man kun vil lave noget, der er meningsfuldt? Er der ikke noget arbejdet, meget faktisk, som det er nødvendigt at lave for at eksistere, og som må betegnes som en sur pligt, trivielt, meningsløst? Er mennesker ikke som Sisyfos bundet til stenen, lænket til den? Er det ikke et vilkår, at

stenen ruller ned igen, og at man hele tiden må starte forfra? Er det ikke et vilkår, at mennesket hele tiden vil have noget nyt og noget mere og aldrig bliver helt tilfreds?

Det leder mig frem til den sidste måde, jeg vil nærme mig eksistentialismen på i dag, nemlig ved at se på Sisyfosmyten og Camus opfattelse af Sisyfos som en lykkelig mand.

I græsk mytologi er Sisyfos en sagnkonge fra Korinth. Han straffes af guderne, fordi han elsker livet, foragter døden og sætter sig op mod guderne. Hans straf består i, at han i Hades er dømt til for evigt at skulle trille en kæmpe stor sten op ad et bjerg. Og hver gang han er nået op til toppen, triller stenen ned igen. Arbejdet med at trille stenen op er dermed komplet meningsløst – det er absurd. Og det, der gør myten tragisk, er, at Sisyfos er bevidst om dette, at han skal gøre det samme om og om igen.

I sit værk Sisyfos-Myten fra 1942 beskriver Camus imidlertid Sisyfos som en der gør oprør mod tilværelsens absurditet. Det, der interesserer Camus, er pausen i Sisyfos arbejde – pausen der opstår, netop når stenen ruller ned igen og Sisyfos må gå ned ad bjerget for at skubbe den op endnu engang. Netop i bevidstgørelsen mener Camus Sisyfos overtager sin egen skæbne og gør guderne overflødige. Sisyfos erkender det absurde og triller stenen op igen og igen. Men stenen er hans, og hans skæbne tilhører ham. "Man må tænke sig Sisyfos som en lykkelig mand", siger Camus.

Jeg tror, at både Albæk og Camus har ret. Albæk har ret, når han siger: vi bliver nødt til at gå til arbejdet og livet med et krav om, at vi vil arbejde på at skabe meningsfuldhed. Men Camus har også ret, når han siger, at tilværelsen som udgangspunkt er absurd – det er et vilkår vi er nødt til at acceptere. Og vi må som Sisyfos hæve os over vores skæbne og selv gøre tilværelsen meningsfyldt.

Vi har som mennesker en pligt til at bevare optimismen – selvom der vil være nogle sten på vejen!

Når jeg tænker på jeres generation, og i særdeleshed på jer, der er elever her på Zahle, så er det med stolthed og fortrøstningsfuldhed. Der er så mange ting I kan og vil og engagerer jer i.

Det kommer til udtryk i den energi I har lagt i skolearbejdet og ønsket om at gøre noget ud af jeres uddannelse. Og det kommer til udtryk i det engagement I har lagt i alle de udvalg og uden-for-skole-aktiviteter vi også har på Zahle. Fx i vores demokratidag, som I styrede helt selv sammen med nogle ældre elever, til vores debatarrangement om EU med Clement og til vores politiske debatarrangement her i foråret. Det er en fornøjelse at opleve jeres videbegærlighed, optimisme og bevidsthed om, hvor vigtigt det er at værne om vores demokratiske værdier. Det kommer til udtryk i musicalen, bandet, kulturklubben, deltagelse i konkurrencer, May-day-udvalget og mange andre aktiviteter.

Det er så dejligt at opleve, at I har lyst og energi og gerne vil gøre noget sammen med og for andre.

Jeg håber N. Zahles Gymnasieskole har været med til at give jer et godt fundament til at skabe jer en meningsfuld tilværelse. Jeg håber skolen har været med til at give jer nogle værdier, I kan bygge jeres liv på, så I ikke kun tænker på, hvad I måtte have ret til, men også på, hvad I har pligt til. Jeg håber skolen har givet jer den nødvendige dannelse til at kunne forvalte jeres liv og frihed med omsorg for jer selv og andre.

Vi har som mennesker selv et ansvar for at skabe mening. Og vi har pligt til at søge og tro på meningsfuldheden. Men den kommer ikke af sig selv. Nogen gange er det hårdt arbejde. Derfor er det uhyre vigtigt, at I stiller krav til jeres arbejde og er kritiske med, hvad I bruger jeres tid på.

Hjertelig tillykke med studentereksamen og held og lykke fremover.